

vyměrování a mapování, která slouží výhradně obraně státu. V ostatních oborech veřejné správy zůstala by toliko měřická služba, pro jejíž uspokojivé vykonávání je třeba znáti podrobně potřeby příslušného resortu a stálý styk s jinými druhy služeb tohoto resortu. Resortní zeměměřické práce mají se omezit na nejmenší míru a kde se vyskytnou ve větším rozsahu, může je převzít soustředěná služba, která musí pak pracovat ve stálém styku se znalci resortními. Aby se veřejnosti dostala do ruky mapa z odborného hlediska bezvadná a za přiměřenou cenu a z důvodu, že každá mapa je přímo nebo nepřímo vyhotovena na podkladě úředních pomůcek, opatřených značným nákladem státu, je nutné, aby originály map určených k vydávání schválilo ministerstvo financí. Tomuto ministerstvu příslušelo by také udělovat právo k rozmnožování děl veřejného vyměrování a mapování nebo jejich kopií, otisků, snímků a pod. a k vyhotovování nebo rozmnožování odvozenin těchto děl. Šlo-li by též o zájmy obrany státu, dohodlo by se ministerstvo financí před udělením práva k rozmnožování s ministerstvem národní obrany. S ohledem na mezinárodní zhodnocení výsledků prací geodetických základů po stránce vědecké je žádoucí spolupráce čl. komitétu geodetického a geofyzikálního při Národní radě badatelské; proto při řešení zásadních vědeckých otázek veřejného vyměrování a mapování má býti zmíněn čl. komitét slyšen a dány mu výsledky veřejného vyměrování a mapování, pokud mají celostátní význam, k vědeckému zhodnocení a využití.

Literatura:

Prof. Dr. J. Ryšavý: „Praktická geometrie“ (Čes. matice techn. roč. XLVI (1941).

Fr. Mužik.

Zemské peněžní ústavy.

Viz též heslo Banky, sv. I, str. 94.

A. Vývoj a změny v organizaci zemských peněžních ústavů.

Prvním zemským peněžním ústavem v Čechách byla Hypoteční banka Česká se sídlem v Praze, jež byla založena usnesením zemského sněmu českého vyhlášeným po schválení panovníka pod č. 99/1864 ř. z. resp. pod č. 35/1864 z. z. č., od r. 1924 s filiálkou v Bratislavě a s expositurou v Ko-

šicích. Zemská banka byla pak založena usnesením zemského sněmu českého vyhlášeným pod č. 35/1889 Sb. z. z. č. se sídlem v Praze a od r. 1924 s filiálkou v Bratislavě. V r. 1937 zřídila Zemská banka další filiálku v Užhorodě.

Za okupace byly obě zmíněné banky sloučeny od 1. 7. 1941 v jeden ústav vl. nař. z 26. června 1941, č. 242 Sb., pod firmou „Zemská banka pro Čechy“. Vl. nař. z 20. července 1943, č. 206 Sb., byla sloučena Zemská banka pro Čechy s Ústřední bankou spořitelů, jež byla založena jako akciová banka českých spořitelů v r. 1903 a fungovala posléze za republiky jako povinné peněžní ústředí všech československých spořitelů podle vl. nař. z 18. prosince 1936, č. 337 Sb., za okupace pod názvem pouze „Ústřední banka spořitelů“, s působností omezenou na území t. zv. protektorátu.

Nový takt vytyčený ústav s firmou „Zemská banka pro Čechy — ústřední banka spořitelů v Čechách a na Moravě“ převzal jednak úkoly Zemské banky pro Čechy, jednak i úkoly Ústřední banky spořitelů, jakožto peněžního a žirového ústředí v Čechách a na Moravě. Na nový ústav přešla veškerá práva a závazky sloučených bank i přednostní práva Zemské banky pro Čechy podle §§ 11 až 14 vl. nař. č. 242/1941 Sb. Jde o zvláštní případ fuse (obdobně tomu bylo při zmíněném již sloučení podle vl. nař. č. 242/1941 Sb.), v němž dochází k zániku obou sloučených ústavů a současně vzniká nový ústav. Jde o novou právní konstrukci fuse, poněvadž pravidelně při fusi se slučuje jedna obchodní společnost s druhou, nově založenou (Randá, Obchodní právo III, 1902, str. 13, Hermann-Otavský, Všeobecný zákoník obchodní, 1929, str. 259). Obvodem působnosti tohoto ústavu jest země Česká a, pokud jest banka spořitelním ústředím, také země Moravská. Podle cit. vl. nař. má míti banka pro obor své působnosti spořitelního ústředí při Zemské bance pro Moravu v Brně pobočný závod. Toto ustanovení však provedeno nebylo a pobočný závod Zemské banky pro Čechy — ústřední banky spořitelů v Čechách a na Moravě — byl vybudován úplně odděleně od Zemské banky pro Moravu. Za všechny závazky tohoto ústavu ručí země Česká, ručení může však býti doplněno společným ručením všech spořitelů v Čechách a na Moravě. Tím ovšem pozbyl peněžní ústav země České ryzí charakter zemského peněžního ústavu. Vl. nař. č. 206/1943 Sb.

definuje nový ústav jako „ústav s veřejnými úkoly“: Banka jest oprávněna se schválením ministerstva financí utvořiti základní kapitál, který jest rozdělen na podíly. Podílní listy mohou býti nabídnuty pouze zemi České nebo spořitelnám v Čechách a na Moravě a jen na ně dále převáděny. Stanovy tohoto ústavu byly vydány podle citovaného již vl. nař. č. 206/1943 Sb., oznámením tehdejšího ministra hospodářství a práce z 5. srpna 1943, publikovaném v Úředním listě ze 7. srpna 1943 pod. č. 183.

Zákonem ze dne 7. května 1947, č. 83 Sb., byl Český akciový hypoteční ústav, národní podnik v Praze, zrušen a veškerá jeho práva i závazky přešly universální sukcesí bez likvidace na Zemskou banku pro Čechy — ústřední banku spořitelenu v Praze. Výměna zástavních listů zrušeného podniku bude provedena podle zvláštních předpisů dosud nevydaných.

Na Moravě byly původně také dva zemské peněžní ústavy se sídlem v Brně, a to jednak Hypoteční banka markrabství moravského, založená usnesením zemského sněmu moravského, schváleným císařským rozhodnutím, uveřejněným v zemském zákoníku moravském z roku 1875 pod č. 38, a Zemědělská banka markrabství moravského, založená obdobně zemským sněmem moravským v r. 1896. Tato banka byla sice samostatnou právnickou osobou, avšak správu a agendu její obstarávala Hypoteční banka markrabství moravského. Oba tyto ústavy byly však usnesením vlády z 22. června 1922, č. 50.106/22 sloučeny, a to tak, že správu jmění převzala Hypoteční banka markrabství moravského pod novou firmou Hypoteční a Zemědělská banka moravská a další činnost Zemědělské banky markrabství moravského byla zastavena.

Za okupace byla vl. nař. z 26. června 1941, č. 242 Sb., provedena úplná fúze likvidující Zemědělské banky markrabství moravského s Hypoteční a Zemědělskou bankou moravskou, jejíž firma byla současně změněna na nové znění „Zemská banka pro Moravu“. Nové stanovy, podle vl. nař. č. 206/1943 Sb., jež se vztahovalo i na tuto banku, nenabýly platnosti.

Ve Slezsku byly dva zemské peněžní ústavy se sídlem v Opavě, a to Slezský pozemkový úvěrní ústav, založený zemským sněmem slezským v r. 1869, a Slezský komunální a úvěrní ústav, založený stejným

způsobem v r. 1897. Oba ústavy se spojily 1. července 1927 v „Slezském pozemkovém a komunálním úvěrním ústavu“ zcela obdobným způsobem, jako k tomu došlo na Moravě.

Za okupace tento ústav okupanti zrušili a proměnili na filiálku „Landesbank und Girozentrale für das Sudetenland“ (nyní Zemská banka a žirové ústředí v likvidaci) v Liberci, což pro území pozdějšího, t. zv. protektorátu bylo provedeno vl. nař. z 2. března 1939, č. 47 Sb., I, z 11. ledna 1940, č. 35 a z 5. prosince 1940, č. 7/41 Sb.

Po osvobození nebyl Slezský pozemkový a komunální úvěrní ústav restituován a oblast působnosti Zemské banky pro Moravu byla rozšířena na území Slezska. Z tohoto důvodu byla firma Zemské banky pro Moravu opravena výnosem ministerstva financí z 23. května 1946, č. 127.389/46-III/3 na nové znění „Zemská banka pro Moravu a Slezsko“.

Tato banka zřídila v Opavě již v r. 1945 pro území bývalého Slezska pobočku. Zřízení této pobočky bylo potvrzeno výměrem ministerstva financí ze dne 13. září 1947, č. j. 190.684/47-III/6.

Zákonem ze dne 7. května 1947, č. 83 Sb., byl zrušen „Ústav zástavních listů První moravské spořitelny“ v Brně a jeho práva a závazky přešly universální sukcesí na „Zemskou banku pro Moravu a Slezsko“, takže tato jest nyní jediným emisním peněžním ústavem v zemi Moravskoslezské.

Na Slovensku po první světové válce byly zřízeny podle zákona z 11. července 1922, č. 238 Sb., filiálky českých zemských peněžních ústavů v Bratislavě s expositurou dřívější Hypoteční banky České v Košicích.

Za okupace historických zemí byl zřízen vl. nař. z 24. dubna 1939, č. 77 Slov. Sb., samostatný zemský peněžní ústav pod firmou Slovenská hypotečná a komunální banka s tímž posláním a strukturou, jakou měly zemské peněžní ústavy v českých zemích. Základy tohoto ústavu vytvořilo jmění zrušených českých filiálek. Stanovy slovenského zemského peněžního ústavu byly vydány 7. července 1939 vyhláškou ministerstva financí č. 158 a působnost tohoto ústavu byla rozšířena i na spolupůsobení při úpravě trhu státních papírů a na účast na státních úvěrových operacích, jakož i přijímání povinných vkladů zákonem z 25. listopadu 1941, č. 251 Slov. Sb. Obvodem působnosti tohoto ústavu jest Slovensko.

B. Změny za okupace a po osvobození ve struktuře zemských peněžních ústavů a jejich přednostní práva.

Právní struktura zmíněných zemských peněžních ústavů se za okupace, ani po osvobození v podstatě nezměnila. Vl. nař. č. 242/1941 Sb. nově definuje Zemskou banku pro Čechy a Zemskou banku pro Moravu jako „veřejné ústavy se samostatnou právní osobností“. Tímž vládním nařízením, jež stalo se spolu s ostatními změnami za okupace použitelnou součástí československého právního řádu, bylo zemským peněžním ústavům potvrzeno oprávnění vydávat základní dlužní úpisy neslosovatelné (Zemská banka pro Moravu a Slezsko tohoto oprávnění dosud nepoužila) a dále oprávnění vydávati zástavní listy a bankovní dlužní úpisy. Těchto cenných papírů se smí používat k úročnému ukládání peněz Poštovní spořitelny, nadací, fondů a ústavů, podléhajících veřejnému dozoru, dále peněz poručenců, opatrovanců a za služební a obchodní kauce.

Státní správě byl plně zajištěn vliv na výkon tohoto emisního oprávnění vl. nař. ze dne 29. května 1941, č. 273 Sb. o působnosti ministerstva financí ve věcech emisí a některých zápůjček. Podle cit. vl. nařízení může ministerstvo financí přikázat emitujícímu ústavu, aby upustil od vydávání dlužních úpisů buď zcela nebo aby tyto emitoval pouze na podkladě krycích zápůjček druhově nebo i jen jednotlivě označených. Mimo to může ministerstvo financí vázati další výkon emisního oprávnění i jinými směrniciemi, zejména stanoviti výplatní kurs dotčených cenných papírů, podle kterého se zápůjčky odpočtou, dále též jejich znění a formát.

Zemské peněžní ústavy jsou oprávněny přijímati na vkladní knížky a běžné účty peníze poručenců, opatrovanců, nadací, veřejných fondů a veřejných korporací; dále jsou oprávněny k soudnímu poukazu přijímati peníze, cenné papíry, vkladní knížky, listiny, mince, valuty i skvosty do soudní úschovy. Pro deposita ve věcech správních jest přiměřeně použití předpisů platných pro deposita uložená u Poštovní spořitelny. Výpisy z hlavních knih těchto ústavů byly prohlášeny za soudní exekuční tituly a současně byly osvobozeny ony ústavy od vidimace podpisů svých orgánů na listinách sloužících k zápisu do veřejných knih.

Stejně výpisům z obchodních knih Slovenské hypoteční a komunální banky byl

Slovník veřejného práva českosl.

příznán charakter soudních exekučních titulů (§ 10 vl. nař. č. 77/1939 Slov. Sb.).

Zemská banka pro Moravu a Slezsko má důležité procesní privilegium, neboť podle § 71 stanov banky jest jejím příslušným soudem jako strany žalované zemský (nyní krajský) soud v Brně a ve věcech obchodních obchodní senát tohoto soudu v Brně bez ohledu na punctum sporu. Obdobné oprávnění bylo přiznáno Slovenské hypoteční a komunální bance v Bratislavě v § 71 jejích stanov, pro niž jest jako pro stranu žalovanou příslušný soud sídla banky. Důležitá privilegia Hypoteční banky České v řízení exekučním nebyla sice výslovně zrušena, avšak do cit. norem a stanov Zemské banky pro Čechy nebyla pojata a stala se nepoužitelnými.

C. Statutární orgány.

Po osvobození neměl zemský peněžní ústav český a moravskoslezský řádných statutárních orgánů. Byla proto u moravského ústavu jmenována zemským národním výborem dvoučlenná prozatímní správa, později pak, stejně jako u ústavu země České, pětičlenná národní správa na základě § 7, odst. 1, písm. g) ve spojení s § 3 dekretu presidenta republiky ze dne 19. května 1945, č. 5 Sb. Sboru národní správy přísluší výkon působnosti ředitelství podle dosud platných stanov ústavů. U moravského ústavu přísluší tento výkon působnosti statutárního ředitelství národní správě v součinnosti se dvěma současně jmenovanými řediteli.

U slovenského ústavu byla nejprve podle nařízení Slovenské národní rady č. 17 Sb. s. n. r. jmenována dočasná správa, která byla později nahrazena ředitelstvím podle § 63 stanov tohoto ústavu.

D. Působnost zemského národního výboru a orgánů státní správy.

Jak již bylo shora řečeno, ručí země obvodu působnosti jednotlivého zemského peněžního ústavu za všechny jeho závazky. Jako ručitel může od ústavu požadovati zprávy a nahlížeti svými orgány do písemností ústavu. Při jmenování členů ředitelství musí býti slyšen příslušný zemský národní výbor; jmenování samo provádí ministr financí, s výjimkou moravského ústavu, kdež zůstalo vyhrazeno vládě.

Ostatní práva všeobecného dozoru, práva kontrolní, schvalovací, resp. jmenování byla přenesena na ministerstvo financí, pokud nejsou vyhrazena vládě.

K bezprostřednímu výkonu dozoru nad hospodařením zemských peněžních ústavů jest ustanoven stálý dozorčí orgán — komisař.

E. Směr reformní.

Značná komplikovanost v organizaci zemských peněžních ústavů a požadavek jejich organizačního zdokonalení v rámci nového hospodářského řádu vedou ke snahám dáti všem zemským peněžním ústavům na území tohoto státu společnou zákonnou úpravu, kterou by byla přesně vymezena jejich působnost a právní struktura. To ovšem úzce souvisí s reorganizačními snahami veškerého peněžnictví podle budovatelského programu Gottwaldovy vlády. Peněžnictví má býti reorganizováno podle potřeb plánovaného hospodářství, při čemž vedoucí myšlenkou má býti zásada soustředění všech kapitálových prostředků a jejich ústřední distribuce dvěma směry: investičním a provozním. Obchodní (znárodněné) banky se soustředí na poskytování provozního úvěru; financování investic má býti přikázáno zvláštním investičním ústavům. V této souvislosti nutno zaznamenati snahy o vytvoření Investiční banky, národního podniku s celostátní působností, do níž by byly sloučeny též všechny tři zemské peněžní ústavy. Zemské peněžní ústavy jsou podle svých stanov veřejnými, nevýdělečnými, obecně prospěšnými ústavami. Vůdčí myšlenkou jejich založení byla snaha o podporování nevýdělečného dlouhodobého úvěru hypotečního a komunálního, zejména investičního. Jediným jejich ziskem z těchto úvěrů jest správní příspěvek, který je stanoven v takové výši, aby kryl osobní a věcné náklady. Naproti tomu banky — národní podniky — se musí podle § 11 dekretu pres. rep. ze dne 24. října 1945, č. 102 Sb., o znárodnění akciových bank ve své obchodní činnosti řídití zásadami obchodního podnikání. Po potřebné dotaci rezervního fondu budou přebytky svých výtěžků odváděti státu. Vyhovuje proto forma veřejného nevýdělečného ústavu snaze vlády o největší možnou podporu investiční činnosti nejvíce.

Oficiální návrh vládního usnesení navrhuje vládě vytvořiti Investiční banku pouze pro investiční úvěry znárodněným podnikům při zachování zemských peněžních ústavů, jejichž úkolem by zůstalo poskytování ostatních investičních a dlouhodobých úvěrů, zejména dlouhodobých úvěrů emisních.

Karel Křepelka a Lubor Holub.

Zimní a letní čas.

Z úsporných důvodů se posunuje v zimních měsících čas o hodinu zpět a v letních o hodinu napřed proti času střeoevropskému. O zimním čase platí zákon z 21. listopadu 1946 č. 212 Sb., kterým se vláda zmocňuje, aby odchylkou od času střeoevropského zaváděla zimní čas a určovala jeho začátek a konec. V zimním období 1946/1947 použila vláda tohoto zmocnění a vládním nařízením z 27. listopadu 1946 č. 213 Sb. určila počátek zimního času na den 1. prosince o třetí hodině ranní střeoevropského času posunutím hodinových ručiček na druhou hodinu ranní. Konec zimního času byl stanoven na den 23. února 1947 o druhé hodině ranní posunutím hodinových ručiček na třetí hodinu.

Na letní čas se vztahuje zákon ze dne 8. března 1946 č. 54 Sb., který rovněž všeobecně zmocňuje vládu, aby odchylkou od střeoevropského času zaváděla letní čas a stanovila jeho konec. V roce 1946 byl začátek letního času stanoven vládním nařízením z 26. dubna 1946 č. 84 Sb. na 6. květen o 2. hodině ranní a jeho konec vládním nařízením z 1. října 1946 č. 181 Sb. na den 7. října o třetí hodině ranní. Pro rok 1947 byl počátek a konec letního času určen obdobně vládním nařízením z 1. dubna 1947 č. 53 Sb. na den 20. dubna a konec na den 5. října.

Prováděním těchto norem je pověřen ministr vnitra v dohodě se zúčastněnými členy vlády.

Jaroslav Pošvát.

Zisky válečné.

Z-y v-i v užším smyslu rozumíme zisky, které docílily podniky zabývající se výrobou válečného materiálu. Zvětšená podniková aktivita u těchto podniků vede k tomu, že vyvolává a podněcuje výrobu i v jiných výdělečných podnicích. Pak rozumíme v-i z-y veškeré zisky, docílené v souvislosti s válečným zbrojením. Stát potřebuje při vedení války technickými prostředky značné množství válečného materiálu. Takovou válkou byla nesporně poslední válka, která vedle obrovského počtu lidí vyžadovala stejně velkého množství válečného materiálu (střelivo, zbraně, tanky, automobily, vagony atd.). Stát byl postaven před úkol zajistiti si velký počet mužů (hlavní pracovní síly) jednak pro bojiště, jednak pro továrny na výrobu válečného materiálu.